EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 19.11.2024.
COM(2024) 530 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS

EIROPAS PARLAMENTAM

par darbībām un apspriedēm Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupā, kas minēta 31. pantā Regulā (ES) 2019/125 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai

1. Ievads

Saskaņā ar 31. panta 4. punktu 2019. gada 16. janvāra Regulā (ES) 2019/125 (“regula”) par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai[1], Komisijai katru gadu jāiesniedz Eiropas Parlamentam ziņojums par Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupas (SIKG) darbībām, pārbaudēm un apspriedēm. Ziņojums nedrīkst apdraudēt fizisku vai juridisku personu komerciālās intereses.

Šajā ziņojumā ir sniegta informācija par SIKG darbībām 2023. gadā.

2. Tiesiskais regulējums

Regulas mērķis ir novērst nāvessodu, no vienas puses, un spīdzināšanu un citādu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu valstīs ārpus ES, no otras puses, ierobežojot konkrētu preču tirdzniecību. Tajā ir šāds preču nošķīrums:

- preces, kuras pēc savas būtības ir ļaunprātīgi izmantojamas un vai tās vispār nedrīkstētu tirgot (II pielikums), un
- preces, kuras varētu izmantot spīdzināšanai un citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai (III pielikums) vai nāvessoda izpildei (IV pielikums), bet kurām var būt arī likumīgi izmantošanas veidi, piemēram, tiesībaizsardzības vai ārstnieciski mērķi.

Uz II, III un IV pielikumā uzskaitīto preču tirdzniecību attiecas konkrēti ierobežojumi. Regulā noteiktie ierobežojumi konkrēti ir šādi:

i. aizliegts tādu II pielikumā uzskaitīto preču imports, eksports un tranzīts ES, no tās vai caur to, kurām nav cita praktiska izmantojuma kā vien nāvessoda izpilde vai spīdzināšana. Aizliegts sniegt arī jebkādu tehnisku palīdzību, kas saistīta ar šādām precēm, jo īpaši apmācību to lietošanā. Aizliegta arī šādu preču reklāma drukātajos plašsaziņas līdzekļos, internetā, televīzijā vai radio, izstādīšana vai piedāvāšana pārdošanai izstādē vai gadatirgū;

ii. paredzēts, ka precēm (uzskaitītas III pielikumā), kuras varētu izmantot spīdzināšanas mērķiem, bet kurām var būt arī citi likumīgi izmantošanas veidi (piemēram, tiesībaizsardzībā), jāsaņem iepriekšēja eksporta atļauja, ko piešķir katrā atsevišķā gadījumā. Iepriekšēja eksporta atļauja ir vajadzīga arī tehniskās palīdzības vai starpniecības pakalpojumu sniegšanai saistībā ar šo preču kategoriju. III pielikumā nav iekļauti:

   a) šaujamieroči, kurus kontrolē saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 258/2012[2];

[1] OV L 30, 31.1.2019., 1. lpp. Padomes 2005. gada 27. jūnija Regulu (EK) Nr. 1236/2005 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai (OV L 200, 30.7.2005., 1. lpp.), pēc vairākkārtējiem grozījumiem visbeidzot kodificēja Regulā (ES) 2019/125.

[2] Regula (ES) Nr. 258/2012 (2012. gada 14. marts), ar kuru īsteno 10. pantu Apvienoto Nāciju Organizācijas Protokolā par šaujamieroču, to detaļu, sastāvdaļu un munīcijas nelikumīgu ražošanu un tirdzniecību, kas pievienots Konvencijai pret transnacionālo organizēto noziedzību (ANO Šaujamieroču protokols), un ievieš eksporta atļauju, kā arī importa un tranzīta pasākumus šaujamieročiem, to detaļām, sastāvdaļām un munīcijai (OV L 94, 30.3.2012., 1. lpp.).

b) divējāda lietojuma preces, ko kontrolē saskaņā ar Regulu (ES) 2021/821[3], vai
c) preces, uz kurām attiecas Padomes Kopējās nostājas 2008/944/KĀDP[4] noteikumi, un

iii. reglamentēta tādu IV pielikuma preču tirdzniecība, kuras var izmantot nāvessoda izpildei (piemēram, ar letālu injekciju), bet kuras var izmantot arī likumīgiem ārstnieciskiem mērķiem. Lai kontrolētu šādu preču eksportu un novērstu to nodošanu izmantošanai nāvējošās injekcijās, ir ieviesta atsevišķa licences atļauja (Savienības vispārējā eksporta atļauja (*GEA*)), neierobežojot to tirdzniecību medicīniskiem, veterināriem vai citiem likumīgiem mērķiem.

3. Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupas darbības

SIKG tika izveidota atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (ES) 2016/2134[5], lai izskatītu jautājumus par minētās regulas piemērošanu.

Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupa kalpo par platformu, kur dalībvalstu eksperti un Komisijas dienesti apmainās ar informāciju par administratīvo praksi un apspriež ar šīs regulas interpretāciju saistītus jautājumus, tehniskas problēmas saistībā ar uzskaitītajām precēm, jaunākos ar šo regulu saistītos notikumus un jebkādus citus iespējamus jautājumus. Sagatavojot deleģētos aktus, Komisija apspriežas arī ar SIKG saskaņā ar 2016. gada 13. aprīļa Iestāžu nolīgumu par labāku likumdošanas procesu[6].

SIKG sanāksmes 2023. gadā notika virtuāli divas reizes – 27. aprīlī un 23. novembrī – nolūkā apmainīties ar informāciju par vairākiem turpmāk apkopotiem jautājumiem attiecībā uz regulas īstenošanu.

3.1 Norises saistībā ar pamataktu

2023. gadā netika pieņemti deleģētie akti, ar kuriem groza regulu.

3.2 Tirdzniecības informācija – datu paziņošana

Komisija iepazīstināja ar pašreizējo situāciju attiecībā uz regulas 26. panta 3. punktā minēto gada ziņojumu. Komisija iepazīstināja ar jaunu funkcionalitāti, ar kuru dalībvalstu iestādes tiek aicinātas ziņošanas vajadzībām nepieciešamos datus augšupielādēt tieši Divējāda lietojuma preču elektroniskās sistēmas (*DUes*) bibliotēkā saskaņā ar moduli, kas saistīts ar "Spīdzināšanas izskaušanas" regulu. Tas ir paredzēts, lai racionalizētu un atvieglotu datu apkopošanu visās dalībvalstīs. Savāktā informācija jo īpaši ietver preces veidu, eksporta galamērķi un galapatēriņu. Minētie elementi ir atspoguļoti Komisijas gada ziņojumā. Turklāt

[3] Regula (ES) 2021/821 (2021. gada 20. maijs), ar ko izveido Savienības režīmu divējāda lietojuma preču eksporta, starpniecības, tehniskās palīdzības, tranzīta un pārvadājumu kontrolei (pārstrādāta redakcija) (OV L 206, 11.6.2021., 1. lpp.).
[4] Padomes Kopējā nostāja 2008/944/KĀDP, ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un iekārtu eksporta kontroli (OV L 335, 13.12.2008., 99. lpp.).
[5] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/2134 (2016. gada 23. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1236/2005 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai (OV L 338, 13.12.2016., 1. lpp.).
[6] OV L 123, 12.5.2016., 1. lpp.

Komisija iepriekš minētajā ziņojumā, kolīdz tas tika pieņemts, sniedza informāciju par tirdzniecības datiem[7].

[7] COM(2023) 689 final, 8.11.2023., un 1.–11. pielikums ar labojumiem (C (2024) 2491 final, 10.4.2024.

3.3 Komisijas neformālā ekspertu grupa

Komisija turpināja informēt SIKG par darbībām, ko veic neformālā ekspertu grupu, kura izveidota saskaņā ar Komisijas pārskata ziņojuma secinājumiem[8]. Neformālajā grupā darbojas eksperti no dažādām jomām (piemēram, šādām: interešu aizstāvība, tiesībaizsardzība, pētniecība un muita). Neformālajai ekspertu grupai ir vienīgi konsultatīva loma, un tā papildina SIKG veiktās funkcijas.

Visa 2023. gada laikā SIKG tika informēta par apspriedēm neformālajā ekspertu grupā saistībā ar regulas pastiprināšanu. Neformālā ekspertu grupa ir izvērtējusi tehnoloģiju attīstību un jaunus produktus, kā arī konkrētu tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču izmantošanu, ko izmanto policijas praksē, tostarp preces, ko izmanto ārpus ieslodzījuma vietām, piemēram, mierīgās pulcēšanās.

Lai pastiprinātu regulu un saskaņā ar Komisijas 2020. gada pārskata ziņojuma secinājumiem, neformālā ekspertu grupa (NEG) apsvēra iespēju dažas preces pārvietot no vienas kategorijas (III pielikums) uz citu (II pielikums), kā arī pievienot konkrētas jaunas preces, kas pašlaik nav uzskaitītas nevienā no regulas pielikumiem. NEG pieredze drošības jomā norādīja, ka, apsverot preces, ko izmanto tiesībaizsardzībā vai aizturēšanā, galvenais apsvērums ir tas, vai tās ir "nepieciešamas" un, ja tā, vai to dizains ir pietiekami humāns.

Attiecībā uz to farmaceitisko līdzekļu kontroli, kurus var izmantot nāvējošām injekcijām, galvenais faktors šo kontroļu efektivitātei ir bijusi partnerība ar nozari un tās pašregulācijas protokoli, kas ir izrādījušies noderīgi, lai novērstu ES farmaceitisko līdzekļu izmantošanu nāvessoda izpildē.

Tika izvirzīta arī ideja par vispārēju aizliegumu apmācīt par jebkādu tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču ļaunprātīgu izmantošanu, kas atvieglos spīdzināšanu vai sliktu izturēšanos. Neformālās grupas diskusijas kalpoja par ieguldījumu deleģētā akta priekšlikuma projektā, ko Komisija iesniedza SIKG[9].

3.4 Tādu preču tirdzniecības izbeigšana, kuras var izmantot spīdzināšanai

Komisija informēja SIKG par ANO īpašās referentes spīdzināšanas jautājumos *Alice Edwards* gada tematisko ziņojumu "Globālā tirdzniecība ar tiesībaizsardzības un citu publisko iestāžu izmantotiem ieročiem, iekārtām un ierīcēm, kas spēj izraisīt spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu", kas izdots 2023. gada 24. augustā.

Ziņojumā ANO īpašā referente sniedz ikgadēju pārskatu par tendencēm un norisēm saistībā ar spīdzināšanu, kā arī tematisku pētījumu par globālo tirdzniecību ar tiesībaizsardzības iestāžu un citu publisko iestāžu izmantotiem ieročiem, iekārtām un ierīcēm, ko varētu lietot spīdzināšanai un citai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai.

Komisija norādīja, ka šis ziņojums ir svarīgs saistībā ar iespējamu ES regulas pastiprināšanu.

Turklāt ziņojumā ir norādīts to priekšmetu saraksts, kurus pēc būtības uzskata par nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai pazemojošiem un kuri kā tādi būtu jāaizliedz (nepilnīgs saraksts ar

[8] COM (2020) 343 final, 30.7.2020.
[9] Sadarbība ar ekspertiem SIKG ietvaros turpinās.

20 iekārtu/ieroču veidiem). Pēc tam tajā ieteikts to preču saraksts, kas būtu jāreglamentē valsts un starptautiskā līmenī. Lai gan šos priekšmetus izmanto likumīgi, tos var ļaunprātīgi izmantot spīdzināšanai, un tādēļ tiem ir vajadzīga zināma līmeņa uzraudzība.

Ziņojuma noslēgumā ir ieteikums "izstrādāt starptautisku instrumentu tādu preču tirdzniecības izbeigšanai, kuras var izmantot spīdzināšanai, lai papildinātu un pastiprinātu esošās saistības aizliegt un novērst spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu".

Komisija informēja SIKG arī par vairāk nekā 30 pilsoniskās sabiedrības organizāciju grupu no visiem reģioniem, kas atbalsta notiekošos centienus panākt tādu preču tirdzniecības izbeigšanu, kuras var izmantot spīdzināšanai. Šīs organizācijas ir apvienojušas spēkus aicinājumā noslēgt starptautisku līgumu, lai kontrolētu tirdzniecību ar spīdzināšanas rīkiem, ko izmanto, lai apspiestu miermīlīgus protestus un nežēlīgi izturētos pret apcietinātajiem visā pasaulē. Deklarācijā, kas parakstīta Londonā 2023. gada janvārī, cilvēktiesību nevalstiskās organizācijas aicināja noslēgt līgumu, lai aizliegtu pēc būtības ļaunprātīgi izmantojamu ierīču ražošanu un tirdzniecību, kā arī ieviest uz cilvēktiesībām balstītu kontroli attiecībā uz tirdzniecību ar standarta tiesībaizsardzības jomā lietotām ierīcēm.

3.5 Turpmākie pasākumi saistībā ar Komisijas pārskata ziņojumu – Regulas (ES) 2019/125 pastiprināšana

Komisija SIKG izklāstīja deleģētā akta priekšlikuma projektu, ko pēc tam nosūtīja SIKG ekspertiem viņu atsauksmju sniegšanai. Priekšlikuma projekts, kura mērķis ir pastiprināt Regulu (ES) 2019/125, ir balstīts uz Komisijas 2020. gada pārskata ziņojumu, neformālās ekspertu grupas darbu un ANO īpašās referentes spīdzināšanas jautājumos ziņojumiem. Komisija uzsvēra ANO īpašās referentes spīdzināšanas jautājumos *Dr. Alice Jill Edwards* 2023. gada oktobra ziņojumu, kurā viņa identificē 20 tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču veidus, kas pēc būtības ir ļaunprātīgi izmantojamas un būtu jāaizliedz, un vēl 17 tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču veidus, kuras var likumīgi izmantot, bet kuras var ļaunprātīgi izmantot spīdzināšanai, un kuru tirdzniecība ir stingri jākontrolē. Komisija uzsvēra, ka tās priekšlikuma projekts tika sagatavots, ievērojot likumības, nepieciešamības un samērīguma principus, un ka tā apspriedīsies ar Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupu.